

O nejlepším státě

II. O zákonodárství

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 26–38.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400034>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Kapitola II.

O ZÁKONODÁRSTVÍ.

A. VŠECHNA MOC VYCHÁZEJŽ Z LIDU, NIKOLI VŠAK TAK, ABY MĚL KAŽDÝ STEJNÝ PODÍL NA MOCI ZÁKONODÁRNĚ; PODÍL TEN ŘÍD SE JAK JAKOSTÍ PŘÍPADU ŘEŠENÉHO ZÁKONEM, TAK I VĚDNÍ A MRAVNÍ ÚROVNÍ TOHO KTERÉHO JEDNOTLIVCE. — B. DŮSLEDKY Z TOHO (HLAVNĚ NEGATIVNÍ). — C. PRAKSE; INICIATIVA, VÝBORY PRO ZKOUMÁNÍ NÁVRHŮ A OSNOV. JEDNÁNÍ O NICH (HLASOVÁNÍ), POSUDKY ZNALCŮ. — D. NĚKTERÉ NÁMITKY PROTI TOMU A DŮSLEDK Z NICH; RADY STARŠÍCH NEJVYŠŠÍ INSTANCE ZÁKONODÁRNĚ. SLOŽENÍ TĚCHTO RAD A JEJICH PRAVOMOC.

1. Komu přísluší moc zákonodárná ve státě? Druhou otázkou, která se nám tu naskýtá, by bylo: *komu přísluší moc zákonodárná ve státě zařízeném účelně?*

Hlavní zásada.

Jsem toho mínění, že by žádný člen státu, aspoň žádný člen *dospělý, neměl býti zcela vyloučen z účasti v zákonodárství, že by však podíl ten neměl býti stejný u každého člena státu a v každém případě.*

Důsledky z ní.

Podle mého přání rozhodovati by totiž měli v každém jednotlivém případě *jen ti*, ale ti pak *všichni*¹⁾, jejichž poměry a vlastnosti, *znalost věci*, jakost *mravní*, avšak také jisté *vnější poměry* opravňují k naději, že bude užitečné [celku], dá-li se jim právo *spolurozhodovati v tom kterém případě*. — Třeba totiž *rozeznávati*:

a) Kladné.

a) případy, kde stačí rozhodnutí *pouze jistých jednotlivců*,²⁾

1) Důležité! — Viz *předmluvu* [překladatelovu] odst. 5. i *dobře poznámky!*

2) Kap. III. [O vládě], kap. IV. [Soudnictví veřejné], atd.; rozumíť zde spisovatel zatím slovem »zákon« každé ustanovení, každé rozhodnutí, nařízení [správní i soudní] *závažné* pro občana. Srv. *dobře poznámky!*

b) kde se věc stane právoplatnou jen za souhlasu *větših*o počtu občanů³⁾,

c) kde by měl býti slyšen *každý občan*, pokud jest *dospělý* a není *zločinec*.

Kdy nastal který z těchto případů, rozhodne se buď podle *pravidel* [obecných], buď to dá — *povaha věci*⁴⁾.

Z práva rozhodovati bych však [naproti tomu] vy-^{b) Důsledky negativní.}loučil:

a) všechny ty, jimž o věci, o níž se jedná, schází zcela zřejmě *jakákoli znalost*, [ba snad vůbec] *poněti*⁵⁾;

b) všechny ty, kdož [spolu neponesou *následků* svých rozhodnutí], kdož tedy neucítí ani příjemných, tím méně však *nepříjemných* následků, stane-li se rozhodnutí *tak* či *jinak*⁶⁾. Vyjímáme ovšem případy, kde ti, kteří jsou takto přímo *zúčastněni* ve věci, se *nedovedou shodnouti* a zvolí *právě proto* ony občany — *za rozhodčí*⁷⁾;

c) všechny, na nichž *ulpí* podezření, ať již z toho

³⁾ Na př. *zemědělců*, jež třeba slyšeti, jde-li o zákon zemědělský, *živnostníků* (ve smyslu Bolzanově) a pod.

⁴⁾ Srv. obdobná rčení v našich ústavních listinách: »Podrobnosti upravuje zákon« a pod. Srv. ostatně i níže odst. 3. [podle označení po stranách listů] i dodatečné poznámky!

⁵⁾ Předmluva překladatelova [odst. 5., str. XXXVII a n.]: o kompetenci k hlasování!

⁶⁾ Tamtéž a v dodatečných poznámkách! [Poznámka k překladu!]

⁷⁾ »Rady starších«, sbory nestranných znalců [o kterých se mluví níže!], soudy a soudcové, (odvolací senáty [na př. *tiskové* — v XVI. kap.] a pod.). Srv. i dodatečné poznámky!

či onoho jejich provinění vzniklé, že nemají dosti *dobré vůle*, jaké třeba k posouzení věci⁸⁾).

2. Prakse. Aby se však zase těm, kteří mají dosti rozhledu a zkušeností, aby mohli navrhnouti něco, co by bylo účelné buď *zavést* anebo *naříditi*⁹⁾, dostávalo k to-

a) Iniciativa. mu [nejen možnosti, nýbrž i] — pokud možná — *po-vzbuzení*, budiž právo [*iniciativy*, t. j. právo] *podá-vání návrhů*, nejen zcela *obecné*, nýbrž budiž i zá-sluha těch, kdož by bez zvláštního *zisku osobního* něco navrhli, co by bylo uznáno za dobré a za *užiteč-né pro celek*, potom také přijato, zapsána vděčně do *pamětní knihy* obce, země atd., podle toho, které [z těchto oblastí] se návrh týkal¹⁰⁾.

Obrana
před
osobními
útoky.

Aby však občan, který hodlá něco navrhnouti [o čem lze souditi, že to nebude *všem* příjemné], ne-
byl odstrašován obavami, že si vzbudí nepřátelství
svým návrhem, budiž možnost podati jej [i anonym-
ně] — v uzavřené *obálce*, označené *heslem* — u úřadu
obecního, [*okresního*], *zemského*, atd., asi tak, jak
jest to již také zavedeno u některých států¹¹⁾). Kdy-

8) »Ulpí« podezření! Viz poznámky k překladu!

9) Sic! (»...eine zweckmäßige Einrichtung oder Verfügung«); »za-vést« — rozumí se zákonem, »naříditi« — cestou správní! Srv. výše pod čarou pozn. 2.

10) Jakou váhu klade spisovatel na soud budoucnosti, jakým mocným činitelem jest mu v člověku touha po tom, aby zanechal po sobě *čestnou památku*, viz další místa v této kapitole, zejména však kap. XXII., zvláště věnovanou tomu předmětu. [»O ctižádostivosti«]!

11) U kterých? — Podrobnější postup popisuje kapitola XXVII., v níž spisovatel — navazuje na úvahy o *tisku*, zejména *denním*, obsažené v kap. XVI. — podrobněji také vykládá, jaký prospěch politický, jaké *uklidnění veřejného života* si slibuje, budou-li provedeny tyto i tam obsažené jeho návrhy. Třeba čísti tyto kapitoly, než si čtenář utvoří konečný úsudek o těchto návrzích, o jejich účelnosti, proveditelnosti atd. Srv. dodatečné poznámky!

by pak někdo, nejsa k tomu *zmocněn*, pečeť rozlomil a návrh zadržel anebo i jinak jednání o něm *znemožnil*, budiž za to *nejpřísněji potrestán*¹²⁾.

Aby však zkoumáním návrhů, které by *nestály za to*, nebyl obtěžován všechen lid, bud'ťe předloženy došlé návrhy *výboru* několika, na sobě však zcela *nezávislých osob* — na př. *šesti* — *k předběžnému zkoumání*¹³⁾.

b) Předběžné prozkoumání návrhů.

Vysloví-li se pak tento výbor *jednohlasně*, že si návrh nezaslouží další pozornosti, budiž tím již *zamítnut*.

Soudil-li by jeho původce, že se mu *křivdí*, že jeho návrh jenom z *nepřízně* či *nepochopení* byl zamítnut, měžž právo žádati, aby nějaký jeho *spis pamětní*, jenž obsahuje tento návrh, byl uchován v *knihovně obce, země* atd.^{13a)}.

Ochrana
podavatele.

Aby konečně nebylo obav, že ti, kdož návrh zkoumají, *zneužijí* svého úřadu, budiž nařízeno, aby připojili *podpisy*, ať návrh zamítnou, ať doporučí nebo připojí nějakou poznámku, jej zlepšující, doplňující a pod.; budou tak míti podíl ve cti, bude-li návrh proveden^{13b)}.

Když tedy bude takto prohlášeno výborem, že návrh, ježž mu bylo zkoumati, není tak bezcenný, aby si nezasloužil pozornosti, bude *veden ve známost* všem,

c) Další postup.

¹²⁾ Kap. XXVII. [O odměnách a trestech].

¹³⁾ Jak se tvoří tyto »výbory« — v obcích (pro »zákony« obecní), v zemích (pro zákony zemské) atd. — domyslí se čtenář, přečte-li kap. III. a místa v kapitolách dalších, na něž se v ní odkazuje (v připojených poznámkách).

^{13a)} Srv. osudy vlastního díla Bolzanova! [V dodatečných poznámkách.]

^{13b)} Výše pozn. 10.!

kdož ve smyslu výše uvedených zásad mají odevzdati hlas svůj *pro* anebo *proti*. Bude-li třeba, dá se návrh *tisknouti*, a bude-li kvap, bude možno použít i — *telegrafu*^{13c)}.

Hlasování. V každém místě shromáždí se ve stanovenou dobu všichni, *jimž to stojí za to*, by hlas odevzdali¹⁴⁾.

- d) Práva minority. Budou-li se *rozcházetí mínění*^{14a)}, a jedni budou mysliti, že budou poškozeni provedením návrhu, udají škodu, jaká by tím pro ně vznikla. Nebude-li [tato škoda] zcela patrná opačné straně, musí býti oceněna *nestrannými znalci*. Strana těch, kdož jsou pro návrh, zkoumá pak, zda výhody, jaké si slibuje, vyváží s dostatek zmíněné škody, a *dovodí to odškodnění*, jehož by se jednotlivcům dostalo, je-li toho třeba, stejným způsobem, jak se dalo stanovení škody; ocení totiž jeho velikost a dá to ocenění posouditi jiným. Uvede-li někdo konečně, že by navržené opatření poškodilo jiné, kdož se *nezúčastní* hlasování (buď proto, že *nejsou přítomni*, buď ještě *vůbec ani na světě*), zvolí se jisté osoby, aby zastupovaly zájmy těch lidí, a důvody, jež přednesou buď *pro* anebo *proti*, uvedou se v širší známost (podle toho, jak jest případ důležitý), aby vědomí, že budou posuzováni nejen od veřejnosti [soudobé], ale i od budoucnosti, bylo těm,
- Postup rekursní.
- Ochrana jednotlivců a vrstev politicky neaktivních.

^{13c)} První zmínka Bolzanova o *telegrafu* v této knize. Co z ní později vyvodili »badatelé« [pojednání Schindlerovo], viz v dodatečných poznámkách!

¹⁴⁾ Pozor! V Bolzanově státě není *povinnosti* hlasovací [povinnosti odstavit se aspoň k »urně«], nýbrž jenom *právo*. Z jakých důvodů, dozví se čtenář později — mimo jiné také z dodatečných poznámek.

^{14a)} »Sind geteilte Meinungen...«; srv. pozn. 15.

kdož měli případ posouditi, pobídkou, aby si vedli *svědomitě*¹⁵⁾.

První *námítka*, jakou tu očekávám, týkati se asi 3. Námítky.
bude toho, že *moc zákonodárnou* přiznávám *tolíka občanům*, ba vlastně — *všem*.

Mohl by totiž namítnouti někdo, že toto zřízení 7 všeobecné přímé právo hlasovací.
předpokládá mnohem *vyšší úroveň vzdělanosti rozumové, mravní*, než s jakou se stýkáme nejen v kterémkoli z dnešních států, ale také vyšší, než jaké *kdy vůbec* možno dosíci.

Ježto jsem však poznamenal výslovně, že jen těm 8 Jest všeobecné doslova?
občanům státu hlasovací právo přiznávám, od jejichžto rozhledu a mravní úrovně se možno nadíti, že bude s prospěchem, bude-li se dbáti jejich hlasů, nelze mi vlastně námítky té ani činiti; vyloučilť jsem předem ty, kdož úrovně té, kdož *rozhledu a poctivosti* dosti nemají¹⁶⁾.

A tak, co mi tu možno namítnouti s jakýmsi zdáním [věcnosti], by bylo, že bude někdy velmi těžko rozhodnouti, *komu* podle oné zásady *jest vlastně právo ono přiznati* a komu nikoli. 9 Teorie a praxe.

¹⁵⁾ Smysl tohoto místa není právě nejjasnější, zejména na první čtení. Vynikne však z dalších výkladů. Jde o postup *rekursní*, který vyřizují na konec [v poslední instanci] *radý starších*. Pro ně připravují materiál *sbory znalců, odborníků*, o nichž mluví *III. kapitola*. [O potřebě »*intelligence*« ve státě, t. j. u lidí s *nadprůměrným* vzděláním jak *odborným*, tak *politickým*]. Rady starších nejsou ovšem vázány ani tímto rozhodnutím znalců, resp. jejich návrhy.

¹⁶⁾ Rozumějí! »Vyslovil jsem na počátku zásadu (str. 26), že jistě lidi přece jenom vylučuji, takže hlasovací právo vlastně »*všeobecné* není doslova« (jako ani u nás není »*všeobecným*« právo *voličské*, z něhož jsou vyloučení lidé *rozumově slabí* [slabomyslní], jiní pak rozhodnutím *soudním* atd.); krátce: »*neřiznávám toto právo všem v doslovném toho rčení smyslu a nesmí mne tudíž nikdo za to slovo chytati*.«

Než nezapomínejme, že i tu jsem poznamenal výslovně, že bude třeba *rozmanitých předpisů*, které to vše *blíže určí*, a to, co by snad bylo někdy sporné, tak, jak toho účel žádá, zpravidla [již předem] rozřeší^{16a)}.

Co předpokládá všeobecné hlasovací právo?

Ostatně jest třeba ještě uvážiti, že pokud se týká *vzdělání*, by mohl býti jistý stupeň jeho *mnohem obecnější*, než jest tomu nyní v kterémkoliv z našich států (jak později ještě lépe dovedím^{16b)}). A co se týká *mravnosti*, tu netřeba *si mysliti*, že by ti jen měli míti hlasovací právo, od jejichžto úrovně se možno nadíti, že zcela bez zřetele na své vlastní výhody půjdou vždy jen za tím při svých návrzích (a hlasování), čeho by žádalo blaho obecné. Nikoli!

Jen ať se řídí každý *vlastním prospěchem*, když to či ono doporučí! Vždyť chceme takto právě zjistiti, co většině by bylo příhodné.

Koho vylučuje spisovatel z vlivu na vývoj politických poměrů?

Neschopni rozhodování, a to právě *pro zlé založení mravní*, byli by jen takoví, kteří z prosté zloby bránili by něčemu, z čeho sice škody nemají, z čeho by však mohl míti prospěch — *někdo jiný*¹⁷⁾. Stejně [budou neschopnými] ti, kdož jsou tak málo poctiví, že škodu, jaká by jim vznikla z nějakého zařízení, nad skutečnost zvětšují^{17a)}.

^{16a)} Srv. poznámku předcházející! [Stejně totiž jako u nás, pokud jde o právo *voličské*, není ani u Bolzana toto nerozlušitelným problémem. *Norm* zatím *neuvádí*, mluví o nich později — v dalších kapitolách, jak to bude shrnuto na konci této kapitoly, resp. v dodatečných poznámkách].

^{16b)} Kap. VIII. [»O výchově a vyučování«].

¹⁷⁾ Srv. násl. poznámku!

^{17a)} Budou vyloučení z *rozhodování* tím, že po *rekursním řízení*, o kterém mluví výše pozn. 15., mohou býti jejich návrhy a hlasy anulovány rozhodnutím *»rad starších«*. [Viz však také poznámky k překladu!]

Při tom při všem [nejen nepopírám, ale] tvrdím dokonce i sám, že ve státě, kde by každý zákon byl už tím jen zaveden či zrušen, že se proň či proti němu shodne *většina*, bude se vždy obávati (i když [v jisté době] bude jinak nejúčelněji zařízen), že se dříve nebo později to či ono velmi blahodárné zařízení zruší a že ten či onen velmi zhoubný řád se autoritou zákona zas posvětí.

4. Nej-
vážnější
z námitek.

A to všechno prostě jenom proto, že *smyslnost* lidská při takových změnách dobře pochodí.

Vždyť že více lidí, a to zvláště mladších — kterých bude přece v každém státě *většina*! — při takových sporech rozumu a smyslnosti spíše této než onomu podlehnou, toho se jest obávati, i když dostane se lidu, pokud možná, nejvhodnější výchovy.

Aby se již tedy předem znemožnilo zneužití této moci, jakého se třeba obávati, když by byla *bez výhrady* v rukou většiny, myslím, že jest nutno míti *takovéto opatření v ústavě*:

K čemu vede
myslícího
člověka?

*Žádné usnesení většiny nenabudiž moci zákona, bude-li jednohlasně téměř, t. j. nejen prostou většinou, nýbrž většinou asi devíti desetin hlasů zamít-
nutno sborem občanů, jež nazývám radou starších, radou zkušených a osvědčených občanů¹⁸⁾.*

5. Rady
starších.

Rozumím pak touto *radou starších* — radou *zkušených a osvědčených občanů* souhrn osob obojího *pohlaví*, které budou *od té které obce, v které*

¹⁸⁾ Poznámky k překladu! Viz ostatně i níže [v podmínkách volitelnosti], odst. b.

Jak vzniká?

žijí¹⁹⁾, [prostou] majoritou hlasů *na tři roky* k této důstojnosti *zvoleny* a jež potom, po té době, mohou býti buďto *znovu zvoleny* anebo také *nezvoleny*, když buď ubude jim věkem schopnosti, buď se něčím prohřeší, a jimž také navzájem se nechá na vůli, by si vyžádali *odpuštění*, když by samy [třeba] *pro rostoucí stáří* cítily se k tomu slabými. — Mohou totiž k této důstojnosti býti voleny jen osoby:

Pasivní právo volební.

a) jež dosáhly již *aspoň šedesáti let*,

Všeobecně.

b) jež osvědčily, a to nejednou, *poctivost a řádnost charakteru, znalost věcí, bystrost názorů*, které prošly dobře *nejedinou zkouškou životní*.

Ježto však naproti tomu může býti někdo šlechtěný a moudrý, aniž se kdy octne *v poměrech, kde by mohl zjevně [pro veřejnost] osvědčiti tyto vlastnosti*, nesmí býti nikdy pokládáno k necti, nebyl-li kdo zvolen v tuto radu starších, ač dosáhl věku, jenž mu k tomu dává nároky.

Proto také nebuď nikdo *jen pro úřad, jaký právě zastává*, tedy ani nikdo z hodnostářů duchovních²⁰⁾, *jenom pro to členem této rady*.

Zvláštní případy.

Výjimkou by mohli býti povoláni k této hodnosti též občané, kteří, jsouce sice *mladší šedesáti letů*, dali *zvláštní, zcela výjimečné důkazy své neochvějné poctivosti, bystrosti a rozhledu*; nesmějí však býti [v oné době] *mladší čtyřiceti let*.

¹⁹⁾ Důležité! Srv. předmluvu překladatelovu str. XXXVIII. o *politických volbách* v Bolzanově státě! První důležitý rozdíl, o němž se tam mluví! Čti však také další odstavce, jakož zvláště to, co *obsahuje III. kapitola* o volbách!

²⁰⁾ Jak by se jinak v době Bolzanově skoro samo sebou rozumělo.

Kdož však se dopustili nějakého *zločinu*, anebo na nichž *ulpi* jenom podezření z něho²¹⁾, *ztrácejí* tím *navždy* způsobilost k tomu, aby byli voleni.

Každá *obec* bude míti právo k volbě *jednoho až pěti* členů této rady²²⁾.

Členům jejím přísluší pak právo žádati, aby které-
koli z usnesení obce, ale také z usnesení kterékoli z větších [dříve uvedených] samosprávných obla-
stí²³⁾, bylo předloženo *radě starších*, příslušné k to-
mu okrsku.

6. Právo
rad
starších.

Vzniká totiž takováto »*rada starších*« tam, kde se do ní volí *aspoň deset* členů²⁴⁾.

Jinak však se rozumí již samo sebou, že tyto rady starších mohou [také] nejen *zabrániti* tomu, by se *zrušil* nějaký již *zavedený zákon*, nějaké již *dříve platné* [správní] *nařízení*²⁵⁾, ale mohou vynutiti také *zavedení zákona*, jakého dosud *nebylo*.

Jak a kdy
nastává
jejich
»přímá
absolutní«
moc?

Jako totiž *každý občan* státu, má i *člen té rady* právo *iniciativy*²⁶⁾, právo navrhnouti takový či jiný *nový zákon*, to či ono *nové zařízení*.

21) »Ulpí«! Viz výše poznámku 8.

22) Zajisté podle velikosti obce, které nejsou stejné, jak by soudil čtenář podle dosavadních zpráv o tomto díle Bolzanově.

23) Kap. I. [Rozdělení státu].

24) Důležité! Předmluva překladatelova str. XXXIV! Není tedy jenom *jedna* »*rada starších*«, nýbrž jsou rady *okresní* [krajské] atd., až po radu *celostátní*, jejíž členové jsou *eo ipso* ti, kdož jsou členy *rad okresních*. Jak se děje *zemské*, zejména však také *celostátní hlasování* těchto »*sovětů*«, domyslí se čtenář, který přečetl výše str. 30, odstavec o tom, jak se děje vůbec hlasování ve státě. Že to není ovšem »*sjezd*« v pravém slova smyslu, není třeba dodávati. Srv. dodatečné poznámky!

25) Str. 26, pozn. 2.

26) Výše [str. 28].

O diktatuře
Bolzano-
vých
sovětů.

Byl-li by však návrh ten ve shromáždění občanů, jimž má býti k rozhodnutí předložen, *zamítnut* většinou hlasů, tu nebrání to nikterak, aby o něm nebyl potom slyšen ještě soud té rady starších. Bude-li v ní *přijat* nejen prostou většinou, ale *téměř všemi hlasy*, jest tím [podle hořejšího]), *přijat*, i když neměl [v onom plebiscitu] *většiny*²⁷⁾.

*

7. Dodatečně
vysvětlivky.

Vhodnost této instituce [právě popsaných] *rad starších* — *s takovými právy a s takovým úkolem* — uzná, doufám, každý, kdo se nad tím trochu zamyslí.

Co jsou
vlastně tyto
rady
starších,
tyto Bol-
zanovy
sověty?

Kdyby však snad někdo přece nepochopil hned, proč jest třeba při té *tak rozhodné* moci, jakou těmto radám starších přiznávám, slyšeti *vždy napřed hlasy ostatních*, proč si aspoň myslím, že to žádoucí, připomínám, co jsem dříve řekl. Tyto rady nemají *vždy* oné převahy nad hlasováním lidu, nýbrž jenom tehdy, když jest u nich téměř plná *shoda hlasování*, když se mínění v nich *netřísťí*^{27a)}.

Kdyby však někdo dovozoval, že by tedy bylo účelnější slyšeti *vždy napřed* tuto radu starších a teprv se *potom* obrátiti k ostatním, když by v ní té shody nebylo, tu odpovídám, že jest vždycky radostnější lidu, když si *sám* dá zákon, když si to či ono

²⁷⁾ V tom jest tedy celá »přímá absolutní moc«, v tom jest »diktatura« těchto Bolzanových »sovětů«! Že tu jde jenom o zcela *výjimečné případy*, zajisté není třeba dodávati. Čtème ostatně i další výklady!

^{27a)} Smysl této věty! »*Rady starších*« nejsou »orgán«, kterým si lid dává zákony, nejsou zkrátka »parlament« a jen zastupují jeho místo v jistých *zvláštních*, výjimečných *případech*. [Viz předmluvu str. XXXV i dodatečné poznámky.]

vlastním rozhodnutím zařídí, a že bude také ochotněji poslouchati zákona, jež si dal svým *vlastním rozhodnutím*.

Nesmít se bráti lidu zásluha, dal-li si moudrý zákon, naopak jest poskytnouti k tomu každou příležitost²⁸⁾.

Jest v jeho státě t. řeč. ulice?

Proto též se budem snažiti i tehdy, když se *radý starších* — ač *ne předepsanou* většinou — vysloví pro ten či onen zákon, přivésti lid k tomu všemi prostředky, jaké jsou k dispozici, aby se proň rovněž [aspoň dodatečně] rozhodl: šíříce tu úvahy a pojednání o *výhodách* či *nezbytnosti* takového zřízení, tu majíce k tomu občany, jejichž mínění se naklonila řečenému zákonu, aby se snažili, co možná, (v rozhovorech, schůzích atd.) vyvrátiti předsudky, jež se mu vzpírají.

Kdyby se však někdo tázal zase *naopak*, proč těm radám starších *jenom tehdy* přisuzuji onu převahu, když se vysloví pro zákon nebo pro nějaké opatření *nikoli jen prostou* většinou, ale když v nich dojde *téměř k jednomyslnosti*, ana mi přec jinak [při obecném hlasování lidu] stačí prostá většina, aby byl zákon přijat (ačli se proti tomu nevysloví *rada starších*, což se však právě musí státi *jednomyslně!*), tu opakuji, co jsem dříve řekl²⁹⁾: že jest sice těžko ubrániti tomu, i když zařízení *výchovné* a vůbec zařízení státu bude nejlepší, aby v tom množství občanů, kterým jest chtěj anebo nechtěj dáti hlasovací právo,

Jest v Bolzanově státě zcela vyloučen svstém represen-tativní?

Čím však jest velmi silně obmezen?

²⁸⁾ Předmluva [překladatelova] str. XXXVII!

²⁹⁾ Tamtéž str. XXXVI.

Hrozí
tu
nebezpečí
obecnému
pokroku?

nebylo dosti slabochů, jejichž rozum se dá oslepiti vášní, a že se lze tudíž těžko nadíti, že půjde-li o věc opravdu dobrou — bude možno o tom *všechny* přesvědčiti a je *všechny* nakloniti k tomu, aby pro ni hlasovali; avšak, pokud jde o tyto *vybrané*, z nichžto složeny jsou *rady starších*, lze míti snad k nim tolik důvěry, že půjde-li o návrh vskutku dobrý, dají se proň nejen *jakous takous* většinou, ale *téměř všichni* získati. Není tedy obav, že se to či ono vskutku blahodárné zařízení v našem státě tím snad jenom zneвозмоžní, že by se pro ně nezískalo oné [výše předepsané] většiny.

8. Závě-
rečné
úvahy.

K tomu třeba ještě dodati, že by bylo buď jak buď přece jen *velmi tíživé*, kdyby vždy *každá, sebe mizivější většina* v té *radě starších* měla míti *moc* ve státě *takovou*, že by se jí bylo nutno podrobiti *všem*, a to i kdyby byla v opozici nejen značnější část lidu nebo jeho *většina*, nýbrž také jistý počet těch, kdož jsou v zemi pokládáni za *nejlepší a nejmoudřejší*²⁹).

Systém
representa-
tivní budiž
obmezen
na
výjimečné
případy!

Žádáme-li tedy naopak, aby se sic *majorita* podrobila někdy *menšině*, ale *jenom tehdy*, když jde o věc, již si *jako jedinými ústy* přejí *téměř všichni členové té rady*, není snad v tom tolik nespravedlnosti, tu snad budou cítiti i ti, kdož byli proti návrhu, že bylo něco nesprávného v jejich úsudku, když se takto ukáže, že právě *nejlepší a nejmoudřejší* v zemi se tomu *svorně, téměř jednodhlasně, vzpírají*³⁰).

³⁰) V dodatečných poznámkách [ve II. části knihy] se snaží překladatel *shrnouti* za obsah této kapitoly, přihlížeje také k tomu, čím doplňují obraz v této kapitole získaný další kapitoly díla.